

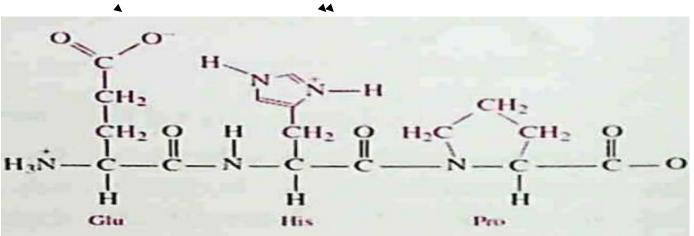
Reja:

- 1. Oqsillarning birlamchi tuzilishini aniqlashda qoʻllaniladigan zamonaviy uslublar.
- 2. Oqsillar va peptidlarning fazoviy tuzilish darajalari.
- 3. Peptid bogʻining tabiati.

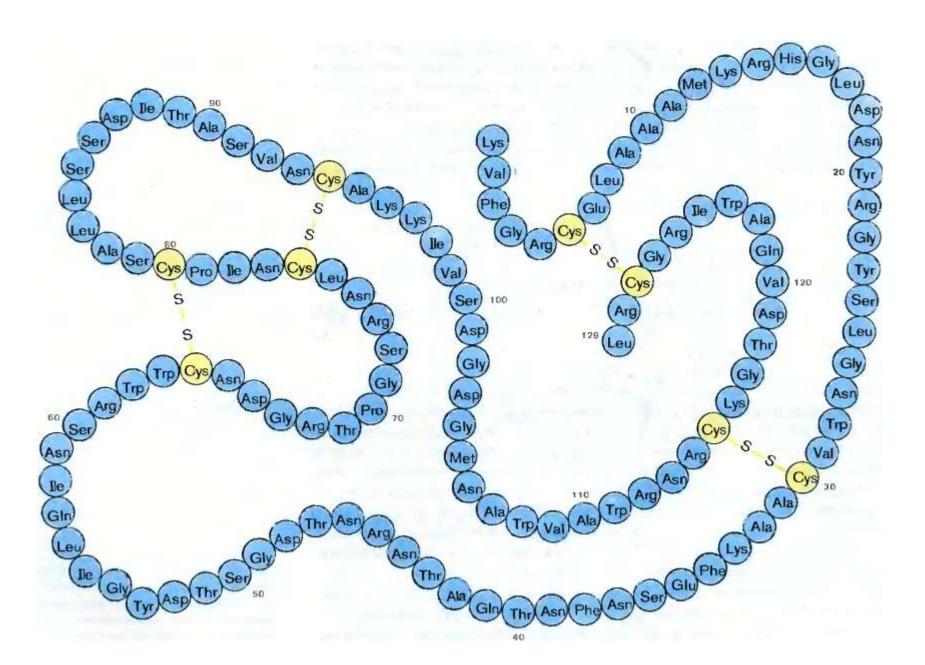
Oqsillarning birlamchi tuzilishini aniqlashda qoʻllaniladigan zamonaviy uslublar.

Polipeptid zanjirida turli aminokislota qoldiqlarining navbat bilan amid bog'lari orqali bogʻlanib, ketma-ket kelishi oqsillarning *birlamchi tuzilishi* deyiladi. Birlamchi tuzilish oqsillarning fizik- kimyoviy xossalarini belgilaydi. Masalan, tabiiy ipak oqsili fibroin choʻziq birlamchi oqsil tuzilishiga ega.

Birinchilardan aniqlangan va tarkibi oʻrganilgan polipeptidlar- dan biri insulin oqsilidir. Uning birlamchi tuzilishga ega ekanligini Frederick Senger 1953-yili aniqlagan. Shu davrdan boshlab minglab oqsillar va ular tarkibidagi aminokislotalar aniqlandi va oʻrganildi. Oqsil 50 yoki undan koʻp aminokislotalardan tuzilgan polipeptid hisoblanadi va ular biologik faollikka ega. Masalan, qalqonsimon bez gormoni tiroksin Glu-Gis-Pro aminokislotalar izchilligidagi Yuqorida keltirilgan sabablarga koʻra, peptid guruhi mustah- kam yassi tuzilishga ega boʻlib qoladi. Peptid (amid) bogʻining elektron va fazoviy tuzilishi polipeptid zanjiri tuzilishini belgilaydi.

Oqsillar va peptidlarning fazoviy tuzilish darajalari

Agar aminokislotalar Gis-Pro-Glu yoki Pro-Gis-Glu ketma-ketligida boʻlsa, bu tripeptid- lar boʻlgan tiroksin gormonal faollikni namoyon qilmaydi.

Insulin gormon boʻlib, qondagi glu- koza miqdorini boshqaradi. Odam insu- linining birlamchi tuzilishida ikkita polipeptid zanjir boʻlib, A zanjirda 21 ta aminokislota, B zanjirda 30 ta aminokislota mavjud.

Polipeptid zanjirlaming har biri- da zanjirdagi sistein aminokislotaning tiol guruhi disulfid bogʻlar hosil qilib, A zanjimi B zanjirga bogʻlab turiladi. Hozirgi kunda aniq tuzilishli inson insulini irsiy injeneriya yor- damida ishlab chiqarilmoqda. Tripeptidlarga glutation tripeptidi misol boʻladi. U hayvonlar, oʻsimliklar va bakteriyalar tarkibida uchraydi. Glutation bu - organizmda oksidlanish-qaytarilish jarayonida ishtirok etadigan oltingugurt saqlovchi moddadir:

$$\begin{array}{c} H_2N-CH-CH_2-CH_2-CO-NH-CH-CO-NH-CH_2-COOH \\ \hline COOH \\ \hline Gly \\ \hline \\ Gly \\ Gly \\ \hline \\ Gly \\$$

Oqsillarning birlamchi strukturasi va uni aniqlash

Oqsillarning birlamchi strukturasi deyilganda, polipeptid zanjirdagi aminokislotalar qoldigʻining soni va joylashish tartibi tushuniladi. Bu tartib irsiy belgilangan va oʻzgarmasdan nasldan-naslga oʻtadi.

Malumki, polipeptid zanjirda aminokislotalar peptid bogʻlar orqali birikkan. Demak, zanjirning bogʻlanishidagi aminokislota qoldigʻida α - aminoguruh (- NH₂), zanjirning oxirida esa karboksil guruh (- SOOH) erkin holda boʻlishi kerak, qolgan hamma α - amino va α - COOH guruhlar peptid bogʻ hosil qilish uchun sarflanadi. Polipeptid zanjirning amin guruhi boʻlgan tomoni N - uchi, karboksil guruhi boʻlgan tomoni S - uchi boʻladi:

Peptid bog'ining tabiati.

Бутун молекула

Ala – Val – Met –--Tyr -----Asn – Lys ----Val – Ile – Gly – Ser – Met ----Ala – Phe -----Arg ----Ser ---Glu - Val

Бромциан гидролизати

Ala – Val - Met Tyr – Asn – Lys –---- Val – Ile- Gly – Ser - Met

Ala – Phe ----- Arg --- Ser – Glu - Val

Трипсин гидролизати

Ala – Val – Met – Tyr --- Asn - Lys

Val – Ile- Gly – Ser – Met –-- Ala – Phe ---- Arg

Ser – Glu - Val

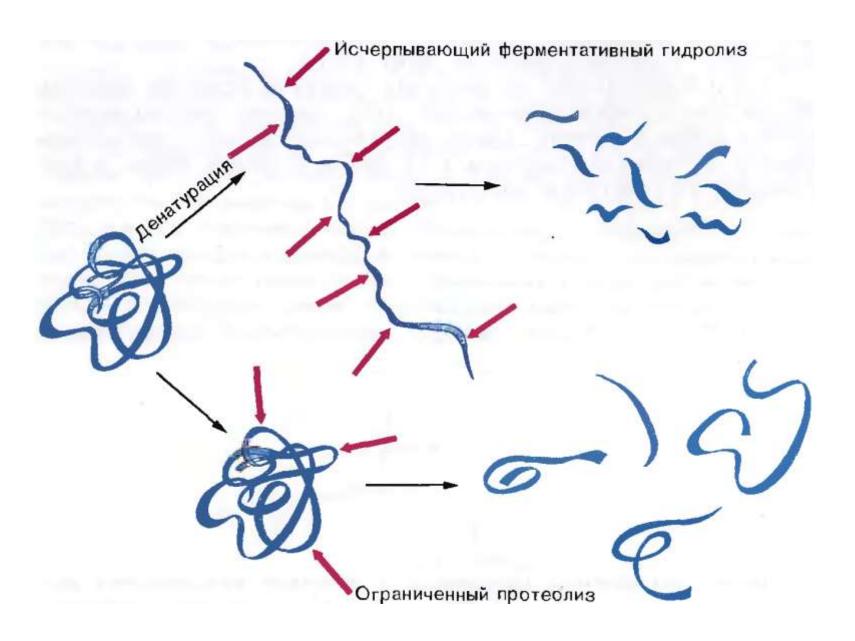
Химотрипсин гидролизати

Ala – Val – Met –--Tyr

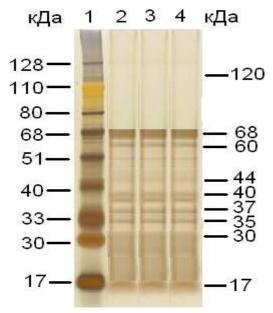
Asn - Lys ---- Val - Ile- Gly - Ser - Met --- Ala - Phe

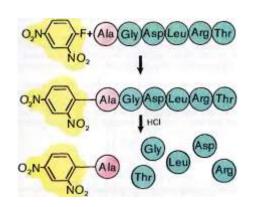
Arg --- Ser – Glu - Val

Oqsillarning denaturatsiyasi, tegaralangan yoki toʻliq gidrolizi

Oqsillarning tozalanish darajasini tekshirish usullari N-oxirgi aminokislota qoldigʻini aniqlash

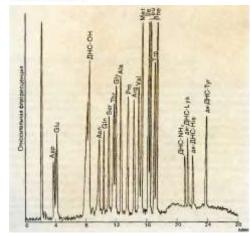

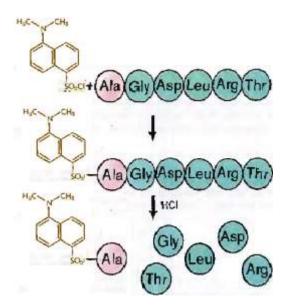

Хартпи (Hartley) Брайен (р. 1926), английский биохимик. Окончил университет в Лидсе (1947), с 1981 г.— директор Центра биотехнологии Лондонского университета. Известен работами по химии пептидов и белков, разработал (совместно с В. Греем) дансильный метод определения N-концевых аминокислотных остатков.

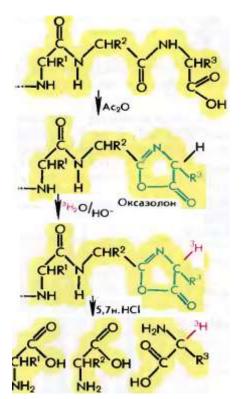
Сенгер (Sanger) Фредерик (р. 1918), английский биохимик. Окончил Кембриджский университет (1939); с 1951 г. руководил отделом химии белка Медицинского исследовательского совета и одновременно с 1954 г. - лабораторией молекулярной биологии Кембриджского университета. Разработал основные методы исследования первичной структуры белков, установил химическое строение инсулина. Предложил эффективный метод определения нуклеотидной последовательности в полидезоксирибонуклеотидах. Лауреат Нобелевских премий по химии (1958; 1980, совместно с У. Гилбертом и П. Бергом).

Oqsillarning C-oxirgi aminokislota qoldig'ini aniqlash

Akabori usuli

Oksazalon usuli

Акабори (Akabori) Сиро (р. 1900), японский химик-органик и биохимик, иностранный член АН СССР (1966). Окончил Тохоку университет в Сендае (1925), с 1938 г.— профессор Осакского университета. Основные труды посвящены выделению и анализу аминостот, пептидов и белков. Предложил способ определения С-концевого аминокислотного остатка в белках или пептидах гидразинолизом.

Nazorat savollar

- 1.Oqsillar va peptidlarning fazoviy tuzilish darajalarini tushuntiring.
- 2. Peptid bog'ining tabiati darajalarini tushuntiring.
- 3. Oqsillarning yuqori tuzilish darajalarini tadqiq qilish qilishda qoʻllaniladigan spektroskopik usullari darajalarini tushuntiring.

E'TIBORINGIZ UCHUN RAHMAT!